

Anmeldelser

Handbook of the Birds of the World Bind 17

Josep del Hoyo, Andrew Elliott, Jordi Sargatal, David Christie & Jon Fjeldså. 812 sider, over 250 farvefotos, 15 farveplancher samt sonogrammer, figurer og udbredelseskort, indb. Lynx Editions, Barcelona 2013. ISBN 978-84-96553-88-0. Pris kr. 1185 i Naturbutikken.

Da det dengang aldeles ukendte spanske forlag Lynx i 1992 udgav det første bind af HBW vakte det med rette furore blandt læg og lærd. Nu 21 år senere er vi ved vejs ende. Bind 17, sidste bind, er på gaden, en milepæl i ornitologisk litteratur er afsluttet. Få udgivelser er blevet så berømmet. Ingen er blevet valgt til årets fuglebog af British Birds så mange gange. Ingen over, ingen ved siden af HBW.

Dette afsluttende bind indledes med et 58 siders forord om BirdLife International. Lige til at springe over, hvis man bare følger en lille smule med. Så følger 110 sider af Jon Fjeldså: 70 sider om Avian classification in flux og 40 sider om The discovery of new bird species. Værket afsluttes med 86 sider omhandlende 15 nyopdagede arter fra Amazonas, 80 sider med udvalgte farvefotos, ingen af dem af nyopdagede arter, en 12 sider lang litteraturliste og et 309 sider langt indeks.

Behøver man så at anskaffe 'The Special One'? Det er der én rigtig god grund til: Jon Fjeldsås to kapitler. Fuglenes systematik er under opbrydning i disse år takket være nye teknikker, først og fremmest DNA-analyser (se Aktuelt-artiklen side 222-224). Det er ganske vanskeligt stof, men Fjeldså er mesteren på området. Han skriver blændende, han er pædagogisk, han gør det vanskelige emne levende og spændende. Han må, sammen med Ståle Solbakken, være den populæreste danske nordmand siden Rolv Wesenlund (Fleksnes). Roligt og sagligt opbygger Fjeldså baggrunden for fuglenes taksonomi, en fundamental betingelse for vores forståelse af fuglenes opdeling og indbyrdes relationer. Der anerkendes i dag 10324 fuglearter i 229 familier. Af disse familier udgøres de 27 af én eneste art, eksempelvis Sekretærfugl, Ibisnæb, Krabbæder, Murløber og Oliefugl. Jon Fjeldså har betroet anmelderen, at mange flere er undervejs. Fantastisk. Tre store systematikere har bragt inddelingen af fuglenes univers milevidt videre. Carl von Linné, James Lee Peters og Jon Fjeldså. På side 151 anfører Fjeldså de 135 arter, der er lagt til listen over verdens samlede arter, siden HBW bind 1 udkom for 21 år siden. Vil man være på forkant med fuglenes systematik, er der ingen vej uden om Fjeldsås to kapitler i en ellers temmelig overflødig bog, der absolut må være for 'systematic freaks' og bibliofile.

Tekst, layout, plancher og fotos er ligeså fremragende som i seriens øvrige 16 bind. Men en bog til næsten 1200 kroner, hvor 50 % af indholdet udgøres af fotos, litteraturliste og indeks vil næppe stå øverst på julens ønskeseddel.

Hans Harrestrup Andersen

The World's Rarest Birds

Erik Hirschfeld, Andy Swash & Robert Still. 360 sider, talrige fotos, illustrationer og tabeller. Indb. Princeton University Press 2013. ISBN 978-0-691-15596-8. Pris i Naturbutikken kr. 378.

Af Jordens 9934 fuglearter er de 646 mere eller mindre udryddelsestruede. Heraf er 197 klassificerede som kritisk truede, 389 som truede, og for yderligere 60 arter foreligger der indtil videre ikke tilstrækkelige oplysninger til at afgøre deres status. Denne bog behandler disse i alt 646 arter. Anmelderen har besøgt alle Jordens syv kontinenter og har blot set 32 af de arter, der omtales i bogen. Nu foreligger der et betydningsfuldt værk om hver enkelt art, deres antal, udbredelse og årsagerne til deres problemer.

Ud over fotos af 536 af de omtalte fugle (83 %) og tegnede illustrationer af yderligere 76, hvor der ikke foreligger fotos, samt en kortfattet tekst om samtlige arter behandler forfatterne bl.a. følgende emner: forekomst, trusler og bevaringsmæssige udfordringer i klodens syv dyregeografiske regioner. Bogen er således spækket med tal og faktuelle data. Lyder det kedeligt? Det er det på ingen måde. Bogen er en guldgrube af opdaterede, vigtige og tankevækkende informationer. Rent bortset fra at det er fantastisk at se næsten samtlige af verdens sjældneste arter afbildet med overvejende glimrende fotos og andre illustrationer.

Hvordan gør en art sig 'fortjent' til at blive klassificeret som mere eller mindre udryddelsestruet? Det beror ikke kun på artens antal. Sortbrynet Albatros er medtaget, selv om verdensbestanden er på over en million individer. Det afhænger også af trenden, dvs. om antallet er i hastig tilbagegang. Et rystende eksempel er Bengalgribben, der for 25 år siden nok var verdens talrigeste større rovfugl. Antallet er nu ca. 5000 individer, en tilbagegang på 99 %. Af de syv regioner har Europa færrest truede arter, bare seks, men især mange agerlandsarter samt vade- og rovfugle er i problemer og kandidater til at blive optaget på 'dødslisten' i en ikke fjern fremtid. To danske arter figurerer på listen, Sortand og Fløjsand, selvom deres antal globalt skønnes til en kvart million individer for hver. Begge er imidlertid i hastig tilbagegang.

Nogle fakta fra bogen: en fjerdedel af alle fugle, nemlig de endemiske arter, forekommer hver især på et areal, der er mindre end Danmark. 20 % af samtlige arter på Jorden forekommer på 1 % af klodens samlede areal. 130 arter er uddøde siden 1500-tallet, heraf 19 inden for de sidste 80 år, knap halvdelen af disse i Hawaii-øgruppen. Den familie, der har den største procentdel på listerne, er albatrosserne, hvoraf tre fjerdedele er truede. Stormfuglene er i det hele taget den orden, der har flest truede arter. Flest kritisk truede arter finder vi i familien papegøjer. De tre lande med flest truede familier er Brasilien, Peru og Indonesien. Tre fjerdedele af verdens truede arter lever i skovområder. Næsten 50 % af de truede arter forekommer på øer, navnlig i oceanerne.

I bogen nævnes femten trusler mod de truede og sårbare arter. Den største blandt disse er landbrug, akvakultur og fiskeri, fulgt af skovrydning og forekomst af invasive arter såsom rotter og katte. I perioden 2000-10 blev der fældet 13 millioner hektar skov; værst er det gået ud over skovene i Brasilien og Indonesien.

Det er vanskeligt at bevare optimismen, når man er færdig med bogen, der burde være obligatorisk læsning for naturpolitikere, også i vores verdensdel, hvor problemerne er knap så akutte. Politikerne i Europa har en vigtig opgave i at støtte gode kræfter i de øvrige, mere fuglerige verdensdele, økonomisk og oplysningsmæssigt, og ikke mindst i at mindske det 'fodaftryk', som vi sætter rundt omkring i verden i form af import af alt fra soya og palmeolie til kæmperejer og tunfisk. Vi andre bør gøre det samme. Ethvert tab af diversitet er et tab for alle øvrige arter på kloden. Ikke kun når det drejer sig om fugle.

Hans Harrestrup Andersen

Roberts Geographic Variation of Southern African Birds

Hugh Chittenden & David Allen. Illustrationer af Ingrid Weiersbye. 284 sider, 105 plancher, farve- og s/h-fotografier og udbredelseskort i farver, plastomslag. John Voelcker Bird Book Fund, 2012. ISBN 978-1-920602-00-0. Pris: ZAR 240.

Rækken af bøger om det sydlige Afrikas fuglebestande er ganske lang, og hvis man ikke allerede har købt sig fattig i dem, er der nu kommet yderligere en til samlingen. Hvis man tidligere har anskaffet sig *Roberts Bird Guide* (2007) af Hugh Chittenden, er denne bog over underarter og geografiske variationer ikke noget dårligt tillæg.

Denne gang har Chittenden fået selskab af David Allen, og som det var tilfældet med feltguiden, er det Ingrid Weiersbye, der har illustreret. Det er der kommet et spændende produkt ud af.

Bogen er det første reelle forsøg på at samle geografiske variationer for en given region, og da studiet af variationer i fugles fjerdragt ikke alene gøres i felten, har forfatterne brugt tusinder af timer på at gennemgå samlinger af fugle på diverse museer, institutioner mv. rundt om i det sydlige Afrika.

Nærstudiet har været et stort arbejde og har krævet meget tålmod fra alle involveredes side. Især for Ingrid Weiersbye, der igen har produceret nogle smukke illustrationer. Hun er klart blevet hjulpet på vej af samlingsstudierne og har fået indgående indsigt i de mange små detaljer, en fjerdragt kan rumme. Som hun sidenhen har udtalt, har denne opgave været en større udfordring end først antaget, og den testede hendes kunstneriske egenskaber, såvel som hendes disciplin.

Grafikken er markant anderledes end feltguiden fra 2007. Den mest markante forskel er udbredelseskort, der er noget større og i nogle mere klare farver. Det er et hit at kunne skelne imellem udbredelserne i stedet for at bruge energi på at tyde de små gamle kort. Artsnavne med angivelser af størrelse og vægt fremgår i en klar blå farve, og i teksten er nøglekaraktererne markeret med grøn. Derudover er hver underart i teksten markeret med hver sin unikke farvemærke, der refererer direkte til en tilsvarende ovre på plancherne. Alt i alt en meget overskuelig grafik, der er nem at bruge i felten.

Bogen rejser nogen ret essentielle spørgsmål; fx hvad en underart er? Dette bliver kun endnu mere interessant, når man tænker på, at det kan være svært at definere en art i sig selv. Bogen beskriver 613 underarter af 224 arter, hvilket udgør ca. 70 % af de i regionen beskrevne underarter. Som læser må jeg dog indrømme, at jeg ærgrer mig lidt over, at man ikke har brugt tid på at beskrive de sidste underarter. Fx har forfatterne beskrevet 10 af 13 underarter af Ringapalis; men hvorfor ikke de sidste 3?

Dette er dog i den sidste ende kun med til endnu en gang at understrege, hvor stort et arbejde det har været at lave dette værk, og for enhver med lyst til at blive klogere på visse af det sydlige Afrikas fugle og deres geografiske variationer er dette den perfekte feltguide.

Jakob Walløe Hansen

The Snowy Owl

Eugene Potapov & Richard Sale. Illustrationer af Jackie Garner, 304 sider, 20 s/h-illustrationer og 40 farvefotografier, indb. T & A D Poyser Monographs, 2013. ISBN 9781408172179. Pris £ 19,99.

En af mine gode venner er helt skudt i ugler, og for ham ligger det at se en Lapugle meget højt på listen. For mit vedkommende er der dog en anden ugle, der optager min interesse; en ugle, der med sit flotte hvide ydre er en af de mere unikke fugle – Sneuglen. Mine mange besøg i Grønland, inkl. Nord- og Nordøstgrønland til trods, har jeg desværre endnu ikke oplevet en Sneugle, hvilket har gjort, at jeg har måttet nøjes med at læse om fuglen. Indtil videre har der dog manglet det definitive værk, men nu er det endelig kommet.

Poyser monografi over Sneuglen er skrevet af ingen ringere end Eugene Potapov og Richard Sale (begge kendt for deres Poyser monografi over Jagtfulken), og den efterlader ikke meget at ønske. Det er tydeligt, at forfatterne har haft adgang til den store mængde russiske data og litteratur, der ellers ikke har været let tilgængelig for forskere i Vesten, og bogen er fyldt med god statistik og nogle særdeles interessante kapitler om føde, populationer og udbredelse. Personligt er jeg begejstret for kapitlet om palæontologiske fund af Sneugler; et kapitel, der ganske godt placerer fuglen i et naturhistorisk perspektiv.

I den henseende er det interessant at notere sig, at Sneuglens hvide fjerdragt klart nok er en tilpasning til de arktiske forhold, ligesom det at jage i de lyse timer er det. Det antages, at Sneuglen i den geologiske epoke Pleistocæn, der sluttede for ca. 11 700 år siden, levede som skumrings- og naktaktiv jæger i en bredt øst-vestligt bælte hen over Mitteleuropa, og at den dengang havde en brunlig fjerdragt. Samtidig antages det, at Sneuglens endelige udvikling fra brunlig til hvid fugl fandt sted ved Weichsel-istidens klimaks for 20 000 år siden, hvor kontinentale vintre gik fra at have lidt snefald til stort snefald. Efterhånden som isen trak sig tilbage og klimaforholdene gik mod varmere forhold i Europa, fulgte Sneuglen med isen og kulden mod nordligere breddegrader.

Forfatterne har pyntet bogen med et kapitel om samspillet mellem Sneuglen og mennesket, og det står klart, at den har betydet en del for folk i de arktiske egne, både mytologisk og som en ren fødekilde for inuit og andre oprindelige folk.

Bogens visuelle side er noget undertonet, og det

skinner igennem, at forfatterens stærke side er deres viden om Sneuglen, og ikke deres evne til at tage gode billeder. Alligevel bliver man som læser ikke snydt for fine billeder, der ikke kun fremstiller Sneuglen som en hvid drøm. Der er i vid udstrækning tale om fotografier, der er mere deskriptive, end de er egnet til en 'kaffebordsbog'. Jackie Garners fine illustrationer krydrer dog godt og bryder op i den megen tekst og mange tabeller, kort og figurer, der ellers dominerer bogen.

Alt i alt tror jeg ikke, der findes megen viden om Sneuglen, som ikke er inkluderet i denne bog. For en anmelder er førstegangsindtrykket meget vigtigt, og det kan være svært ikke at blive begejstret for denne bog. Vær dog opmærksom på, at det ikke nødvendigvis er hyggelæsning eller en felthåndbog. Det er en vaskeægte monografi; et værktøj til at blive klogere på en af de mest, som Poyser selv skriver, sexede fugle, der findes derude.

Jakob Walløe Hansen

FUGLE felthåndbogen

Lars Gejl, 488 sider, over 1000 farvefotos, over 400 udbredelseskort, QR-koder til over 340 fuglestemmer, indb. Gyldendal 2013. 2. udgave. ISBN 978-87-02-12205-3. Pris kr. 299 i Naturbutikken.

Bogen beskriver samtlige danske og nordiske ynglefugle og trækgæster. I alt 322 arter samt 86 sjældenheder. Bogen er illustreret med over 1000 farvefotos, opdaterede udbredelseskort og ikke mindst QR-koder med over 340 fuglestemmer.

Det er helt nyt at bruge QR-koder til at lede hen til fuglens stemmer. Ved at scanne (af)læse koden med en smartphone får man adgang til lydfilen for den pågældende art via et link. Det er rigtig smart og nyttigt og særdeles brugbart i felten, så man ikke behøver at vente med at tjekke fuglestemmen, indtil man kommer hjem og kan sætte en CD på afspilleren for at finde frem til, hvilken fugl man har hørt. QR-koderne må også oplagt kunne bruges af guider på fugleture, hvor folk kan have svært ved at udskille den enkelte art i forårets kor af fuglestemmer.

Denne felthåndbog er den bedste fotoguide, jeg har set over danske og nordiske fugle. Det er tydeligt, at den digitale fototeknik har udviklet sig kolossalt, og at der tages enorme mængder af fotos af fugle i alle mulige situationer. Det har ført med sig, at det nu er muligt at vise fotos af fuglene i næsten samme størrelsesforhold og positurer, så man kan sammenligne nærtbeslægtede arter, der ligner hinanden. Opslagene med spætterne viser fx en sådan opsætning, hvor fotos af arterne systematisk er sat op ved siden af hinanden og viser spætterne i samme positur sidende på en træstamme.

Den væsentligste forskel til feltbøgerne, der bruger tegninger som grundlag, er, at der er langt færre arter på hver enkelt side, så man skal bladere mere frem og tilbage for at sammenligne fotos og tekstbeskrivelser.

Bogen er velegnet både til nybegyndere og mere erfarne fuglekiggere, men feltbisserne vil givetvis stadig foretrække Lars Svenssons *Fugle i felten* på grund af dens mange flere fuglearter fra hele Europa, Nordafrika og Mellemøsten samlet i én bog og mere systematisk og oversigtligt opstillet.

Sten Asbirk

The pursuit of complexity

Gerard Jagers. 115 sider, hft. KNNV Publishing, 2012. ISBN 978 90 5011 4431. Pris 14,99 €.

Bogen har undertitlen *The utility of biodiversity from an evolutionary perspective*. Svaret får vi i bogens sidste sætning: "the part it plays in the construction of increasingly advanced forms of life." Jagers er hollænder, ansat på Wageningen Universitet, har to PhD-grader og har arbejdet tre år i DMU's Institut for Miljøvidenskab i Silkeborg. Denne bog er ikke let læst. Hvis læseren havde problemer med lixtallet i *Arternes Oprindelse*, er han hermed advaret. Vi er nu nede i de helt små detaljer i form af kvarker, atomer, mitokondrier og nukleinsyrer. Fire bestanddele Darwin og Wallace aldrig kendte til. Jagers giver os definitionen på liv over en halv snes sider. Den korte version er "Life is a general term for the presence of the typical closures found in organisms." Med *closures* forstås Jagers organismens strukturelle og funktionelle begrænsninger. Denne definition medfører, at hverken økosystemer eller vira hører med i en definition af biodiversitet. Hvorfor? Læs bogen, men ikke lige før du skal sove.

Der er mange synspunkter i bogen, jeg har svært ved at forstå, eksempelvis: "Antallet af svampeorganismer er så stort, at risikoen for deres uddøen er meget beskedent" og "Den menneskelige hjerne udgør i sig selv et signifikant bidrag til den globale biodiversitet." Jagers reducerer Darwins 'handlingsplan' (reproduktion, variation, selektion) til to successive processer: diversifikation og selektion. Darwins aktører på evolutionens scene er alene levende organismer, Jagers anerkender desuden, fx ideer, biler og computervira. Han mener også, at arter og populationer uddør, såfremt de ikke hurtigt nok formår at adaptere til ændringer i økosystemet. Hvordan dinosaurerne skulle kunne nå at tilvænne sig klodens forandrede økosystemer efter meteornedslaget på Yucatan eller de globale askeskyer, der 'skyggede' for sollyset efter massive, forhistoriske vulkanudbrud, forstår jeg heller ikke.

Så hvem bør læse bogen? Det gør alle, der interesserer sig for biodiversitet og evolution. Men hvis man vil læse mere velskrevet og lige så tankevækkende litteratur om emnet, vil jeg anbefale Richard Dawkins' *The selfish gene* og *The blind watchmaker*.

Hans Harrestrup Andersen